

Polona Roblek
Ledinska imena v katastrski občini Tupaliče.
Imenoslovni poskus

Ledinska imena so najmanjša zemljiška imena, ki zaradi prenatrpanosti redko najdejo prostor na zemljevidih ali kartah. Živijo s prebivalci posameznih vaških skupnosti in odslikujejo njihov način življenja in miselnost.

Place names denote such limited areas that they only rarely entered on maps. They are closely connected with the members of village communities and reflect their lifestyle and mentality.

Uvod

«Hm, Tupaliče, zanimiva stara vas z najstarejšo poselitveno zgodovino v preddvorski fari ..., pa tudi širše», se je iskril odgovor znanca Andreja Valiča, ko je pogovor nanesel na Tupaliče. «Nikoli niso spremenile imena, od prvega zapisa *Tupalich*¹ do danes.» Verjetno je tudi v njem tlelo neizrečeno vprašanje: etimologija tega nenavadnega, osamljenega imena, ki se ga niti kronistom ni posrečilo prevesti v latinščino in pozneje nemščino. Ali se morda navezuje na drevesno vrsto «topol», ki ga najdemo v še danes živem ledinskem imenu *V topolah*² na Možjanci? Na slovenskem etničnem ozemlju srečamo kar petindvajset krajev, zaselkov ali samotnih kmetij, ki imajo v osnovi besedo «topol», Tupaličam najbližja so naselja Topole pri Komendi, Topolje v Selški dolini in Topol pri Medvodah.³

Starodavna vas Tupaliče leži v deželi pod Storžičem, kakor domačini radi rečejo preddvorski fari in občini. Njeno razgibano obrežno lego na terasah reke Kokre v ozadju lepo zapolnjujejo obrisi Kamniško-Savinjskih Alp s predgorjem. Na fotografiji si

---

¹ Zapis na darilni listini iz leta 1154 (Otošec 1999: 88).

² Gl. poglavji *Sodobna imenoslovna podoba, rastlinska odeja in Imenoslovna podoba v 18. stoletju*, v nadaljevanju besedila tudi tabelo XXIII. ledina SA VODO.

³ *Atlas Slovenije 1986*: 82, 85 in 106.

od leve sledijo vrhovi Storžič (2132 m), Kališče (1534 m), Srednji vrh (1853 m) in Zaplata (1820 m) ter pod njo Sv. Jakob (961 m).

Tupaliče

Vaško jedro še vedno kaže obcestni značaj, saj so se Tupaliče razvile ob srednjeveški trgovski poti, ki je vodila iz Kranja v Železno Kaplo in Velikovec na Koroškem⁴, čeprav arheološka najdišča v sami vasi in na bližnjih obronkih kažejo sledi rimske in železnodobne kulture.⁵ Preteklost vasi je delno že osvetljena, predvsem na področjih, ki so pustila sledi v materialnih ostankih. Domačinu, arheologu Andreju Valiču, gredo zasluge za arheološka izkopavanja na *Vrtižneku* in v *Miklavževem borštu*, Janez Höfler⁶ in Mojca Jenko sta podala umetnostno zgodovinsko oznako podružnične cerkve sv. Klementa v Tupaličah, kolegica Lidija Uranič pa je popisala življenje nekdanjih furmanov v vasi.⁷

Poleg Tupalič sodi v obravnavano katastrsko občino še naselje Možjanca. Gručasta vas se razprostira na vrhu približno 689 m visokega uravnanege in z gozdom poraslega hriba, ki se dviga desno nad Tupaličami in se na severni strani strmo spušča v dolino reke Kokre. Idilična vas, odmaknjena od vrveža v dolini, šteje šest domačij, nekaj novejših hiš in počitniških hišic. Z glavne ceste ni vidna, zato pa nam toliko lepši

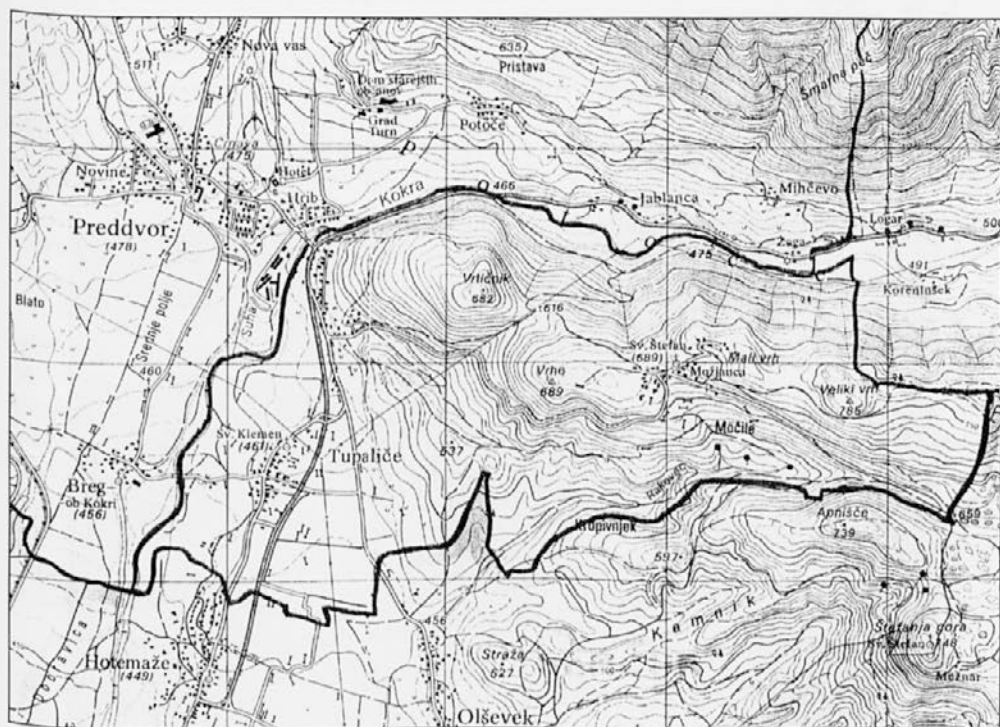
⁴ Več v: Kosi 1998: 254–257.

⁵ Valič 1999: 49 ss.

⁶ Höfler 1996: 179–181.

⁷ Vsi članki so, z izjemo članka J. Höflerja, objavljeni v zborniku *Preddvor v času in prostoru* (Preddvor 1999).

pogled nanjo z obdajajočimi polji in travniki ponujajo bližnji hribi Sv. Jakob, Sv. Lovrenc in Potoška gora. V nasprotju s Tupaličami lahko Možjanci z večjo gotovostjo razložijo svoje ime. V listini vojvode Ulrika II Spanheimskega, ki je v 13. stoletju gospodoval tudi takratni Ljubljani, se prvič omenja kot »Možesova gora«.⁸ Enako jo razlagajo domačini, pri čemer ne pozabijo omeniti skalo na koncu vasi, spod katere priteka voda, ki presahne samo v obdobjih največje suše. Poznavalcu stare zaveze Svetega pisma je vse jasno. Po legi in obliki terena se Možjanca bolj prilega sosednji, čeprav nekoliko oddaljeni Zgornji Štefanji vasi na Štefanji gori v občini Cerklje kakor pa Tupaličam, zato ni čudno, da jo v preteklosti srečujemo enkrat kot posest vetrinjskega samostana z grangijo v Preddvoru, drugič kot posest velesovskega samostana v Cerkljah⁹. Bližina ljudske šole, župne cerkve, poštne in telegrafske postaje, zdravnik, javna knjižnica in številna društva pa so leta 1936 na podlagi komasacij občin v takratni Dravski banovini pretehtali za pripojitev vasi Tupaliče in Možjanca k občini Preddvor.¹⁰ Obe vasi povezuje lega na levem bregu reke Kokre, ki je obenem najdaljša meja katastrske občine Tupaliče s sosednjo katastrsko občino Breg ob Kokri. Potek meje katastrske občine Tupaliče, katere nastanek je postavljen v leto 1938, ko so bili za omenjeno občino izdelani novi katastrski načrti in parcelno oštevilčenje, prikazuje spodnji zemljevid.

Meje katastrske občine Tupaliče

⁸ Otorepec 1999: 86.

⁹ Otorepec 1999: 86.

¹⁰ Žontar 1999: 323–24.

Na severovzhodnem robu se stika s katastrsko občino Kokra. Južna stran občine meji na občino Šenčur s katastrskima občinama Milje in Olševek, skrajni vzhodni rob pa na že omenjeno katastrsko občino Štefanja gora v občini Cerklje.

Prve katastrske občine na Slovenskem so bile ustanovljene na pobudo avstrijskega cesarja Jožefa II. (vladal v desetletju 1780–90), ki je izdal patent o izmeri in ocenitvi donosa kmetijskih zemljišč, da bi izboljšali dotedanjo davčno politiko. Predstavljale so osnovno upravno in ozemeljsko enoto nastajajočega jožefinskega katastra in svoj teritorij z določenimi spremembami ohranile do današnjih dni. Merjenje so v glavnem izvedli domači kmetje – predstavniki občine, z županom na čelu, popis pa je vodil uradnik okrajne gosposke.¹¹

V jožefinskem času je vas Tupaliče, seveda s pripadajočimi zemljišči, sodila v katastrsko občino Olševek. Katastrska občina Štefanja gora je zajela Možjanco. Že čez trideset let, ko se je uveljavil nov, franciscejski kataster, je nastala katastrska občina Tupaliče. Obsegala je naselja na levem bregu reke Kokre: Tupaliče in južno od nje Hotemaže, Visoko in Milje, medtem ko je Možjanca pripadla katastrski občini Olševek.

Zaradi prehajanja vasi Tupaliče in Možjanca k različnim upravnim središčem je bilo raziskovanje preteklosti oteženo, vendar je bilo z veliko mero vztrajnosti, glede na dobro ohranjenost jožefinskega in franciscejskega katastrskega gradiva v Arhivu Republike Slovenije, nekako mogoče izluščiti celoto.

Sodobna imenoslovna podoba

Čas je, da spoznamo imenoslovni svet te celote, katastrske občine Tupaliče. Pri tem mi bo v veliko pomoč Dušan Čop, največja slovenska avtoriteta v imenoslovju,

Ježa v Tupaličah

¹¹ Ribnikar 1982: 324.

predvsem zato, ker se je v dosedanjih raziskavah pretežno ukvarjal z Gorenjsko. Imenoslovje ali onomastika je razmeroma mlada veda o lastnih imenih, kamor sodijo tudi vsa zemljepisna in tako tudi krajevna, drobna ledinska in celo hišna imena.¹²

Ledinska imena – mikrotoponimi označujejo najmanjše dele zemeljskega površja, primerne za kmetijsko in gozdarsko izrabo, tj. posamezne zemljiške parcele ali skupino parcel. Pojavila so se s stalno naselitvijo, ko je moral človek za svoje in preživetje družine zorati in posejati vedno večji krog zemlje. Zaradi lažjega medsebojnega sporazumevanja in orientacije v naravi je poimenoval kos za kosom poznane zemlje. Ta bistveni smoter ohranja ledinska imena pri življenju, saj se njihova vloga kljub natančnim parcelnim številčenjem in digitaliziranim kartografskim načrtom, ki jih trenutno uvajajo v katastrskih upravah po vsej državi, do danes ni spremenila.

Gre torej za imena polj, travnikov, pašnikov, sadovnjakov, vinogradov, gozdov, planin, močvirij, v višjih legah celo nerodovitnega sveta. Seveda so se skozi stoletja spreminjala, nastajala so nova, odmirala so stara imena. Zlasti ob prihodu in ustalitvi Slovanov v vzhodnoalpski prostor se je na naših tleh začel velik »imenoslovni« proces, ki je z ledinskimi imeni zajel vse ozemlje, na katerem so živeli predniki Slovencev. Ker izražajo prvotno naselbinsko podobo kraja, lahko domnevamo, da bi bilo preučevanje ledinskih imen zunaj meja Slovenije, npr. na avstrijskem Koroškem ali v Reziji,¹³ zelo zanimivo raziskovanje. Po drugi strani pa so prav ledinska, vodna in druga zemljepisna imena izredno trdoživa. Na primer reka *Kokra*, latinsko Choher (12. stoletje), nemško Konker (15. stoletje)¹⁴ je gotovo predslovanskega izvira.¹⁵ Vendar je treba biti pri razlagi imen zelo previden, vsakič opozarja Dušan Čop. Pogosto je ustno izročilo kot sestavni del živega govora določeno ledinsko ime preoblikovalo do te mere, da sta prvotni pomen in izvir povsem zabrisana. Zato mora imenoslovec imeti obsežno jezikovno, zgodovinsko in primerjalno znanje.¹⁶

S popisovanjem ledinskih imen na področju občine Preddvor sem morda v zadnjem trenutku prestregla ustno izročilo, katerega bogastvo z najstarejšimi prebivalci tamkajšnjih vasi tone v pozabo.¹⁷

Na podlagi večletnega terenskega raziskovanja, pregledovanja omenjenega arhivskega gradiva, starejših in sodobnih zemljevidov ter kart je nastala sodobna imenoslovna podoba katastrske občine Tupaliče. Obsega 120 imen, od tega 92 izvirnih, ostalo so ponavljanke ali izpeljanke. Zbrana ledinska imena sodijo med t. i. živa ledinska imena, kar pomeni, da jih domačini še uporabljajo ali da vedo, katero zemljišče označujejo.

Skozi daljše ukvarjanje s toponimi so imenoslovci razvili posebno imensko tipologijo. Mikrotoponime v osnovi delijo na tiste, ki opisujejo zunanji svet in naravo zunaj vsakršnega človekovega posega (naravno stanje, op.), in na one, ki kažejo zunanji svet po spremembah, ki so posledica človekovega dela ter izsledkih njegovih rok (človeška dejavnost, op.).¹⁸ V našem primeru sta, verjetno zaradi zelo nadrobnega popisa, obe

¹² Čop 1992: 133.

¹³ Tržaško in goriško ozemlje imata zemljevida s slovensko mikrotoponomastiko (gl. *Tržaško ozemlje* (Trst 1977) in *Goriško ozemlje* (Gorica 1999)).

¹⁴ Otorepec 1999: 86–87.

¹⁵ Bezljaj 1956, I: 271.

¹⁶ Čop 1990/I: 15–18.

¹⁷ Na tem mestu se ponovno zahvaljujem prijaznim domačinom za zaupane podatke in vso pomoč pri terenskem delu.

¹⁸ Merkù 1994: 79, 81.

skupini številčno enakovredni, kar ni pravilo, saj pri večini raziskav, ki so jih opravili slovenski strokovnjaki,¹⁹ prevladujejo imena, ki opisujejo naravo. Vse to zgolj potrjuje prevlado človeka nad naravnim okoljem, ki zaradi prepletenosti s civilizacijskimi pridobitvami zgublja prvotno podobo.

Zaradi preseganja narečja okolja majhnih vaških skupnosti, ki so glavni tvorci in nosilci tega besednega zaklada,²⁰ so ledinska imena v sodobni imenoslovni podobi poknjžena in podana na takšen način:

Ime /spol (m. – moški, ž. – ženski, sr. – srednji) in število (edn. – ednina, mn. – množina), «fonetični zapis» imena in krajevnega prislova na vprašalnico «kam» ali «kje»/parcelna številka (par. št.) – zemljiška vrsta (njiva, travnik, pašnik, sadovnjak, gozd). Lokacija je ponekod opisana z besedami. Nižje parcelne številke (cca 1–400) ležijo na področju Tupalič, višje (400–862) pa na Možjanci.

Opis: v nekaterih primerih so domačini povedali zanimive pripombe o imenovanem zemljišču, ki so dodane zaradi morebitne večje jasnosti in poglobitve pomena posamičnega imena.

Razlaga: preprosta imena, zlasti če opisujejo rastje, relief ali druge naravne danosti, znajo najbolje pojasniti domačini sami; gre za ljudsko etimologijo, ki pogosto ustreza strokovni in se mirno lahko zapiše.

Etimologija: razložena sta pomen in/ali izvir manj znanih mikrotoponimov s pomočjo etimoloških slovarjev in druge ustrezne strokovne literature: ESSJ – *Etimološki slovar slovenskega jezika*, LG – *Ljudska geografija*, SES – *Slovenski etimološki slovar* in SSKJ – *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, TOZ – *Toponomastika občine Zgonik*.

Naravno stanje

Najprej so predstavljena ledinska imena, ki opisujejo *naravno stanje*, tj. naravne značilnosti od zemeljskega površja, sestave tal in vodnih oblik do rastlinskih in živalskih vrst, ki uspevajo in živijo na tem območju. Izvor takšnega poimenovanja moramo iskati v dolgoletnem opazovanju, obdelovanju in vrednotenju naravnega okolja s strani domačinov,²¹ zato so imena zelo konkretna in preprosta. Največkrat posnemajo občne besede iz vsakdanje govorice, kot so dolina, vrh, reber, log, travnik, gozd, voda. V Tupaličah sta v ospredju geografska pojava «ježa» in «dol» na sicer ravnih terasah, ugodnih za kmetovanje (*Platiša*), medtem ko so na razgibanem možjanskem hribu pretežno brežinski (*Strmec*, *Bregovi*) in vodni izrazi (*Močila*, *Pod vodo*). Vsi mikrotoponimi z drevesnimi vrstami prihajajo z Možjance, kar si razlagamo s pomembnejšo vlogo gozda v življenju tamkajšnjih ljudi. Najbolj vznemirljivo je ime pašnika *Topola*, ki je dokumentirano že pred dobrimi dvestotimi leti v jožefinskem katastru za gozdno parcelo. Morda so topoli rasli tudi v Tupaličah, pa je spomin nanje zbledel!

I. RASTLINSKA ODEJA

Boršt /m. edn., Bošt, u Bôšt/ del *Vrtižneka*, par. št. 336, 354, 356, 494, 805 – gozd.

Etimologija: boršt – TOZ: razširjena sposojenka iz nemščine «Forst» = z drevesi posejano zemljišče, drevesni nasad.

¹⁹ Jezikoslovci (Dušan Čop, Pavle Merku, Jožica Škofic), geografi (Rudolf Badjura, Anton Sore, Jurij Titl), naravoslovci (Andrej Držaj, Lado Kutnar), planinci (Henrik Tuma, Miran Kodrin in Stanko Mihev) in drugi (Vlado Klemše).

²⁰ Klemše 1988: 431.

²¹ Titl 1999: 30.

Dob /m. edn., Dób, na Dób/ par. št. 531/1, 532 – travnik.

Opis: V tleh se nahaja labora.

Etimologija: SES: »dob« – hrast, drevo.

Gabrovci /m. edn., Gábrovč, u Gábrovch/ par. št. 810 – gozd.

Opis: Zemljišče je kamnito, zato tu uspeva slabši gozd: gabri, jeseni ipd.

Gošča /ž. edn., Góša, u Góš/ par. št. 543 – gozd.

Opis: Teren je strm.

Razlaga: skrajšava besede goščava – SSKJ: z gostim grmovjem in drevesi porasel svet.

Javorje /sr. edn., Jávorje, u Jávorjā/ severna stran Možjanskega hriba, ki pada v dolino Kokre – gozd.

Lešje /sr. edn., Léšje, v Léšjā/ hrib nad staro potjo Tupaliče – Možjanca – gozd.

Razlaga: Verjetno po rastišču leske; v jožefinskemu katastru (JK) *Lesse, Lejše*, Po Čopu bi lahko pomenilo tudi »v malem gozdu, gozdličku.«²²

Log /m. edn., Vóh, u Vóh/ par. št. 186-212 – travnik.

Opis: Tu ob vodi smo včasih pasli živino.

Etimologija: log – SSKJ: (močvirnat) travnik ob vodi, navadno deloma porasel z drevesi.

Mali boršt /m. edn., Mal bošt, u Málmo bôšt/ par. št. 343 – gozd.

Planjava /ž. edn., Pvanáva, u Pvanáv/ par. št. 387 – gozd.

Opis: Včasih so to zemljišče obdelovali kot njivo, zemlja je tu rodovitna.

Etimologija: iz besede plan – SES: širok, raven, neporasel svet; LG: ne pomeni nujno čiste terenske gladkosti, bistveno je, da ni gosto stoječih dreves.

Plano /sr. edn. Pván, na Pván/ par. št. 349-50 – gozd.

Opis: Leta 1936 je vetrolom podrl skoraj vsa drevesa, od takrat se je prijelo ime *Plano*, prej smo pravili *Veliki štant*.

Pod češnjami /ž. edn., Pod čéšnam, Pod čéšnam/ par. št. 283 – naselje ali v *Novinah* – par. št. 286 – gozd.

Opis in razlaga: Tu so bili nekdanji tupališki pašniki, pod potjo na Možjanco pa so rasle divje češnje. Po drugi svetovni vojni je zemlja pripadla občini Preddvor, ki jo je poceni prodajala. Nastalo je novo naselje *Na gmajni*, ki se je začelo širiti tudi v nekoliko višji gozd. Najstarejšo hišo *Na gmajni* je postavil Drčajev Pavel leta 1948.²³

Pod gošo /ž. edn., Pod Góšo, Pod Góšo/ par. št. 491 – gozd.

Pod lešjem ali **Podlesje** /sr. edn., Pod léšjm, u Podléšjm/ par. št. 383-403/1, 2 – gozd.

Opis: Tu raste leska, jesen, »gošča«, smreke so slabe. Včasih naj bi rasla samo leska, a jaz tega ne pomnim. Nad Lešjem pa je bil travnik *Ajdovčev grajenec*.²⁴ Na vrhu parcele št. 395/1 raste samo praprotni, v kateri se skriva staro obzidje.²⁵

Razlaga: gl. *Lešje*.

Topola /m. mn., Topôla, v Topôlah/ par. št. 562/5 – pašnik.

Voka /ž. edn., Vóka, na Vók/ okolica »Mlinarja« v Tupaličah – travnik.

Etimologija: narečna izgovor besede »loka«.

Vokey /ž. mn., Vóke, na Vókh/ par. št. 171-174 – pašnik.

Etimologija: iz besede ločje – SES: trs, močvirnate, v vetru upogljive rastline.

²² Čop 1992: 135.

²³ Pavel Rogelj, Drčajev iz Tupalič, najstarejši informator (1918).

²⁴ Tako se spominja Pavel Rogelj, Drčajev iz Tupalič.

²⁵ Tako Rok Valjavec, Zamudov iz Tupalič (1979), starinar, ljubitelj in zbiralec »ljudskega blaga«.

Za plešo /ž. edn., Za pléšo, Za pléšo/ del par. št. 604 – travnik.

Etimologija: pleša – SSKJ: del zemljišča, ki ni porasel.

Zavoka /ž. edn., Závoka, na Závok/ par. št. 600-6001 – pašnik.

Etimologija: gl. *Voka*.

Zgornji log /m. edn., Zgorn vóh, u Zgornmo vóh/ par. št. 239 – travnik in obrežje Kokre pred Jenežem.

II. RELIEF

Brda /sr. mn., Břda, na Břdh/ par. št. 475, 479 – gozd.

Opis: Predelu gozda smo rekli tudi *Goslice*.

Razlaga: brdo – ESSJ: hrib, vzpetina (v toponomastiki izredno pogosto).

Breg /m. edn., Bréh, u Bréh/ par. št. 221, 222 – travnik.

Bregovi /m. mn., Bregôv, u Bregôvh/ par. št. 562-63 – travnik.

Dol /m. edn., Dôu, u Dôu/ par. št. 189 – njiva.

Etimologija: dol – SES: jama, dolina, votlina.

Doli /m. mn., Dôvi, u Doléh/ par. št. 201 – travnik.

Opis: Poglobljeni svet med vasjo Tupaliče in »Mlinskim potokom« (del reke Kokre je bil včasih speljan do Mlinarjeve domačije v Tupaličah).

Doline /ž. mn., Dolíne, u Dolính/ par. št. 342, pod staro potjo Tupaliče-Možjanca – gozd.

Globok graben /m. edn., Gobók grábñ, u Gobókmo grábñ/ par. št. 821, 826, 832 – gozd.

Hrib /m. edn., Hřib, u Hřib/ par. št. 533-34, 640 – travniki.

Jame /ž. mn., Jáme, v Jaməh/ par. št. 406-424 – gozd.

Opis: Gre za štiri večje jame v obsegu tlorisa ene hiše, globoke do 10 m. Jame so tako velike, da so se v času Turkov vanje lahko skrile številne družine skupaj z živino. Še danes se lahko najdejo ostanki ognjišč. V *Jamah* naj bi kopali pesek za preddvorsko župno cerkev sv. Petra. Predel se imenuje *Studenova skala*, po dveh bogatih bratih Studen, ki sta živela v Tupaličah. Eden se je poročil h »Kovač«, drugi k »Ulip«. ²⁶ Bila naj bi brez otrok, prvi je kupil zvon, drugi pa križev pot za znano božjepotno Marijino cerkev na Brezjah. ²⁷

Ježa /ž. edn., Jéža, na Jéz/ par. št. 166, 169-70 – travnik in njiva.

Etimologija: ježa – LG: bolj ali manj močno strm, navadno gol, travnat del brega med dvema širnima ravnima ploskvama.

Klanec /m. edn., Kvánc, na Kvánc/ par. št. 90/1,2 – travnik.

Léščeva dolina /ž. edn., Léščeva dolína, u Léščev dolín/ par. št. 847 – gozd.

Opis in razlaga: Tu še raste leska.

Mála dolina /ž. edn., Mála dolína, u Mal dolín/ par. št. 536-37, 542 – travniki.

Platiša /sr. mn., Platíša, na Platísh/ par. št. 133, 136 – njive.

Opis: nekdanje je bilo to veliko polje vzhodno in jugovzhodno od vasi Tupaliče, danes se ime redko še uporablja.

Pod ježo /ž. edn., Pod jéžo, Pod jéžo/ par. št. 218, 225-227 – travniki.

Pod klancem /m. edn., Pod kváncm, Pod kváncm/ par. št. 269-75 – travniki in njive.

²⁶ Pripoveduje Rok Valjavec, Zamudov iz Tupalič.

²⁷ Po pripovedovanju očeta povedal Pavel Rogelj iz Tupalič.

Podovnice /ž. mn., Podóvnce, na Podóvncah/ par. št. 580-83 – travniki.

Razlaga: Zemljišče se položno spušča proti grabnu.

Pod strmekom /m. edn., Pod stâmk, Pod stâmk/ par. št. 489 – gozd.

Razlaga: gl. *Strmek*.

Rebrnica /ž. edn., Rébrnica, na Rébrnic/ ali *Prebrnica* par. št. 512, 515-18 – travniki.

Etimologija: pomanjševalnica besede reber – LG: tlopisno poimenovanje je vzeto po trupu, životu ležečih, počivajočih živali (goveda, konja), ki se jim rebra prav dobro poznajo.

Stoli /m. mn., Stol, na Stlôh/ par. št. 833 – gozd.

Strmek /m. edn., Stîmk, u Stîmk / par. št. 541 – travnik, par. št. 495 – gozd.

Opis: Teren je strm in se vse bolj zarašča.

Vrhe /ž. mn., Vrhé, na Vrhéh/ par. št. 629, 631-45 – travniki.

Razlaga: Najbolj raven teren na vrhu Možjance.

Vrtače /ž. mn., Vrtáče, u Vrtách/ par. št. 513, 517/2 – travnik, v zaraščanju.

Zerta /ž. mn., Zerta, v Zerth/ par. št. 511-12 – travniki, 508-09 – gozd.

Opis: Zelo strm teren, tako da se krave ne morejo pasti.

Razlaga: Oblika terena spominja na »žrd«; tj. dolga šilasta palica za povezovanje sena na vozu.

III. VODNE OBLIKE

Močila /ž. mn., Močiva, na Močivh/ par. št. 539, 541-21, 544-45, 548, 554, 557 – travniki.

Opis: Močila poznajo številne detajlne oznake: Kotel, Mala dolina, Pod zelenko, Pod borštam, Jakelnov breg...

Razlaga: Gre za močvirnato področje, na zemljišču št. 548 izvira potoček Rakovec, ki se izliva v Olševnico. Rakovec se imenuje po rakih.

Potoki /m. mn., Potókə, na Potókh/ par. št. 492 – gozd.

Razlaga: Tu teče voda iz *Močil*, Rakovica, ki se izliva v Olševnico; gl. *Močila*.

Pod vodo /ž. edn., Pod vódo, Pod vódo/ par. št. 568, 578-80 – travniki, par. št. 800/1-809 – gozd.

Opis: Tu izvira »Mojzesova voda«, to je tista, po kateri je Možjanca dobila ime.

Za vodo /ž. edn., Za vódo, Za vódo/ par. št. 571-72 – travnika, par. št. 803 – gozd.

IV. SESTAVA TAL

Ilovka /ž. edn., Ívovka, u Ívovk/ ali *Ilovník* par. št. 105 – njiva, par. št. 101, 102 – travniki, par. št. 102 – gozd.

Razlaga in opis: Področje je ilovnato, kadar pada dež, stoji voda čez in čez; danes so tu travniki, nekdam pa so bile same njive.

Jamna peč /ž. edn., Jámna péč, na Jámna peč/ ali na *Skalici* za naseljem počitniških hišic na Možjanci par. št. 797 – skalovje.

Opis in razlaga: Gre za skalnato jamo, spred katere seže lep pogled na vas Potoče na drugem bregu reke Kokre.

Etimologija: peč – TOZ: ustreza občnemu imenu za skalo, kamen (pečina).

Kamnica /ž. edn., Kámnica, na Kámníc/ nad *Strmekom* – travnik.

Pečice /ž. mn., Péčce, Na péčch/ par. št. 103 in 331/3 – gozd.

Opis: Gre za skalnat hrib desno od stare možjanske poti, kjer naj bi bilo nekdanje naselje, o čemer pričajo kupi obdelanega kamena in terasast teren.²⁸ Na parceli št. 332 naj bi bili ostanki gradu, na meji s *Pečicami*.

Etimologija: gl. *Jamna peč*.

Rjava prst /ž. edn., Rjava prst, na Rjav prstə/ par. št. 833-41 – gozd.

Opis: Na Možjanci prevladuje zaradi vsebnosti železa rdeča prst, rjava prst je izjema.

V. ŽIVALSTVO

Za Rakovcem /m. edn., Za Rákovcam, Za Rákovcam/ par. št. 485 – gozd.

Razlaga: V bližini teče potok »Rakovec«.

Zlata grlica /ž. edn., Zláta gilca, na Zlát gilc/ par. št. 239 – travnik.

ČLOVEŠKA DEJAVNOST

Mikrotoponimi iz skupine *človeška dejavnost* so za etnologa neizčrpen zaklad. Pri tem je treba opozoriti, čeprav gre za sodobna, živa ledinska imena, da nosijo sporočila o načinu življenja preteklih dob, odvisno od časa nastanka. Najpogosteje razkrivajo vrste in načine obdelovanja kmetijskih površin. Kmetovanje je bilo do nedavna glavni vir preživetja večine prebivalcev v katastrski občini. S poljedelstvom (*Groblje, Njiva*) so se ukvarjali predvsem Tupaličani, z živinorejo in sadjarstvom za domače potrebe pa v obeh vaseh. Tupaličani so pasli živino na *Vokah*, Možjančani pa ovce in živino na skupnem vaškem zemljišču *Freika*.

Edina (dopolnilna) obrt, razvidna iz ledinskega poimenovanja, je mlinarstvo ob reki Kokri, ki ga omenjajo že jožefinski vojaški zemljevidi – »na potoku je sedem vodnih objektov.«²⁹ Po vrsti od severa proti jugu so si sledili: Mlinar (nekdanje Breznos), Mohar, Narobe, Kap, Krč, Zorman in Fik.³⁰ Žal niti eden ni več ohranjen. Prvi med njimi, *Mlinar* v Tupaličah, je mletl moko do leta 1961 za potrebe domačinov in okoliških vasi od Velesovega do Besnice pri Kranju.³¹ Mlinarjeva domačija je lepo prikazana na mapi franciscejskega katastra. Mlinska kolesa in žago je poganjala umetno speljana struga *Mlinsčica*, ki se je odcepila iz reke Kokre tik pod vasjo Breg.

Naravno je bilo, da so bila polja in travniki oblikovani v pravokotnike različnih velikosti. Posebnost so parcele trikotnih ali zakrivljenih linij (*Klini, Krivica*), ki so kmetovalcu navsezadnje bile nekakšne orientacijske točke v naravi, enako kakor najbližja naselja.

Med pomembnejšimi gradbenimi posegi v okolico so v zavesti domačinov prevladali stara povezovalna možjanska *cesta* ali *pot*, potem *gozdna pot* nad Možjanco in *cerkev* sv. Klementa kot najstarejša in nekdanje edina zidana stavba v vasi (*Za cerkvijo*). Nasploh je bila za duhovno in socialno življenje domačinov zelo pomembna rimskokatoliška cerkev. Duhovnik je kot edini posameznik pustil sled v poimenovanju ledine (*Za župnikom*). V sosednji katastrski občini Breg pri Preddvoru so bili na primer pomembni graščaki, kot je bil gospod Schrott (*Šrotarica*), upravnik bližnjega gradu Turn pod Novim gradom.³²

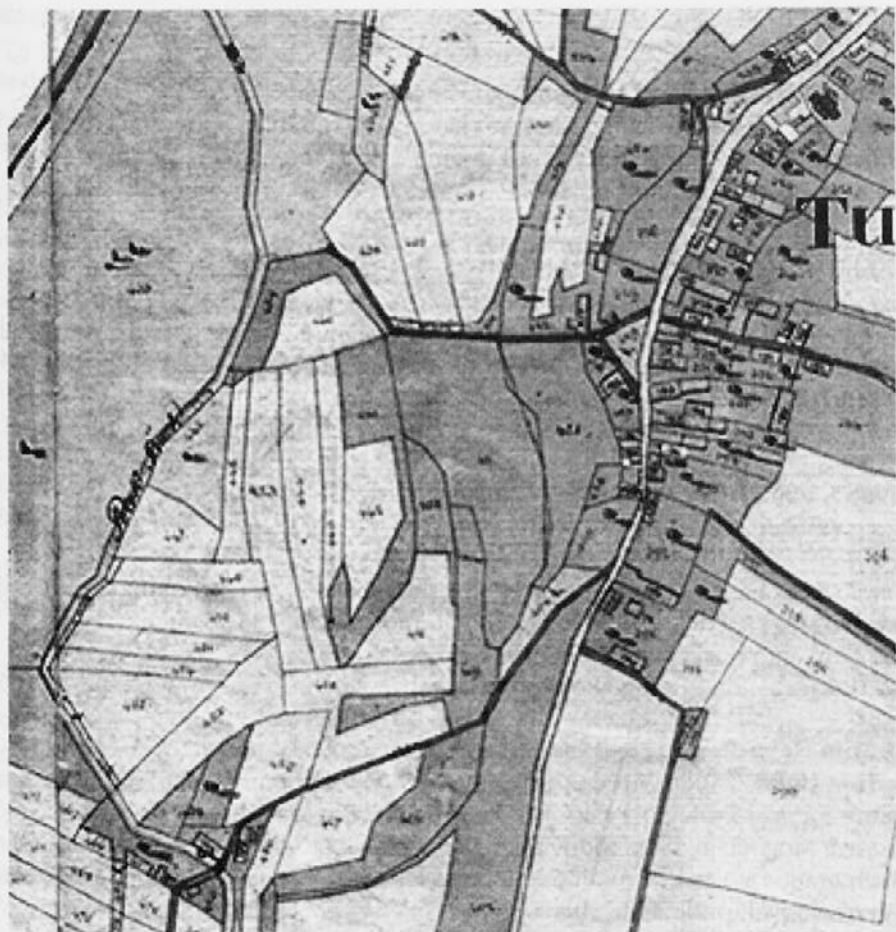
²⁸ Pravi Pavel Roglej, enako Alojz Zaplotnik, Grabčev (1939), oba iz Tupalič.

²⁹ Rajšp in Srše 1998, 4, Opisi: 205.

³⁰ Pripoved Janeza Broliha, Žnidarjevega iz Tupalič (1928).

³¹ Ana Begelj, Mlinarjeva iz Tupalič (1944).

³² Roblek 2002: 46.

Mlinarjeva domačija na franciscejskem katastru 1826

Ledinska imena nam sporočajo celo spremembe v lastniških odnosih, v obstoju družin in njihovem izginotju...³⁵ Na Možjanci imamo lep primer starega lastništva v gozdu *Freika* nad vasjo, ki se še vedno izkorišča za skupne potrebe vasi. Pri graditvi vaškega vodovoda ali cest so si domačini pomagali z lesom in denarjem od prodanega lesa iz *Freike*.³⁴ Skupna vaška zemlja je pravi arhaizem, ki je preživel vse državne zakone cesarske Avstrije o delitvi srenjske zemlje, vključno s fiziokratskimi načeli. Od srede 18. stoletja so namreč izhajali patenti in odredbe, ki so težili k razdeljevanju vseh skupnih pašnikov in gmajn, razen tistih, ki jih ni bilo mogoče uporabiti drugače kakor za pašo, tj. skalnatih, peščenih in planinskih površin, pa tudi pašniške gmajne okrog naselij, zlasti v gorskih naselbinah,³⁵ kakršna je omenjena *Freika*. Nasprotno velja za *Zadnji del* na Možjanci, kjer pravilna zemljiška parcelacija kaže na nekdanj vaški gozd, razdeljen med vse kmetije v vasi že pred letom 1826.

³⁵ Kaiser - Kaplaner 2000: 188.

³⁴ Pripoveduje Mirko Jagodic, *Prgavov z Možjance* (1946).

³⁵ Valenčič 1970: 156–58.

VI. KMETIJSTVO IN GOZDARSTVO

a) prvotno kmetijstvo

Novina /ž. edn., Novína, u Novín/ par. št. 486 – travnik.

Etimologija: novina – prvotno njiva, pri kateri je še ohranjen spomin na to, da je bila pridobljena s trebljenjem gozda³⁶. SSKJ: novina – nedavno izkrčen, obdelan svet.

Pod novino /ž. edn., Pod novíno, Pod novíno/ par. št. 485 – gozd.

b) poljedelstvo

Groblje /ž. edn., Gróble, u Gróblah/ par. št. 155 – njiva, par. št. 140 – travnik.

Opis: »Grobla« je velika kamnita gmota, ki je nastala, ko so domačini pobirali kamenje z njiv in ga nosili na en kup; zemlja je v Tupaličah namreč precej peščena. Kamenja se je včasih držala še prst, zato je na »grobli« začela poganjati leska in drugo grmovje, ki je dajalo senco delavcem na polju.

Etimologija: groblja – ESSJ: kup kamenja, peska, razvaline; lahko tudi grič, vzpetina, breg.

Njiva /ž. edn., Níva, na Nív/ del *Platiš* par. št. 133 – travnik.

Ozare /ž. mn., Ozáre, na Ozárah/ par. št. 626 – njiva, par. št. 622, 638-640/2 – travniki.

Etimologija: ozara – SES: travnat svet na koncu njive, kjer se pri oranju obrača plug.

Pod grobljo /ž. edn., Pod gróblo, Pod Gróblo/ par. št. 134 – travnik.

Opis: Sem smo nosili kamenje z njiv.

Pod tlako /ž. edn., Pod tváko, Pod tváko/ par. št. 249, 252 – travnik, par. št. 252 – gozd.

Spodnja tlaka /ž. edn., Spódna tváka, na Spódnə tvák/ par. št. 232 – njive.

Srednja tlaka /ž. edn., Srédna tváka, na Srédnə tvák/ par. št. 238/1 – njive.

Tlaka /ž. edn., Tváka, u Tvák/ par. št. 247-48, 255 – travnik.

Razlaga: Mogoče je, da je rodovitna ravnica ob reki Kokri pripadala enemu od treh okoliških gradov v Preddvoru ali dominikanskemu samostanu v Adergasu (Velesovo), ki so jo obdelovali podložniki s tlako.

Etimologija: tlaka – SSKJ: v fevdalizmu podložniško obvezno neplačano delo zemljiškemu gospodarju.

Velika njiva /ž. edn., Vélka níva, na Vélk nív/ par. št. 538 in 569 (ali *Bregovi*) – travnik.

Zgornja tlaka /ž. edn., Górna tváka, na Górnə tvák/ par. št. 246 – njive.

c) živinoreja

Grajenc /m. edn., Grájenc, v Grájenc/ par. št. 209 – travnik.

Opis: Travnik je bil ograjen, da niso nanj ušle krave, ki so se pasle v *Logu*. V obdobjih, ko se je živina še prosto pasla, so ograjevali zemljišča, ki so jih hoteli obvarovati pred živalmi.

Etimologija: grajenc – LG: ograjeno področje zaradi paše, med umetne terenske pregrade spadajo ograje, žive meje, ploti.

Pri kozolcu /m. edn., Pr' kozúc, Pr' kozúc/ par. št. 131 – njiva, par. št. 156 – travnik, par. št. 138 – sadovnjak.

Pri Tekletovem kozolcu /m. edn., Pr' Tékletovmo kozúc, Pr' Tékletovmo kozúc/ par. št. 107, 112 – travnik.

³⁶ Valenčič 1970: 132.

Razlaga: Téklet – staro hišno ime sredi Tupalič, nasproti mlekarne, zdaj se pišejo Pavlič.

Senožet³⁷ /m. edn., Snôžt, na Snôžcə/ par. št. 646 – travnik, par. št. 645 – v zaraščanju.

Etimologija: senožet – SES: praslovanska zloženka iz besede »seno« (trava, seno) in »žet« (košnja), ki prvotno pomeni košnja trave ali mesto kjer se kosi trava.

Travnik /m. edn., Trávnk, na Trávnk/ par. št. 599/1, 613 – travnik.

Veliki travnik /m. edn., Vélk trávnk, u Vélkmo trávnk/ par. št. 199, 200 – travnik.

Za kozolcem /m. edn., Za kozúcm, Za kozúcm/ par. št. 41 – njiva.

d) sadjarstvo

Podčrnice /ž. mn., Podčrnice, u Podčrnícəh/ par. št. 564 – travnik.

Razlaga: Črnice – črne češnje.

Pungrat /m. edn., Púngrat, na Púngrat/ par. št. 574, 583 – travnika, par. št. 573/2 – sadovnjak.

Razlaga: Gre za popačenko nemške besede *Baumgarten* – sadni vrt oz. sadovnjak.

Vrt /m. edn., Vít, na Vít/ par. št. 10, 11, 31, 32, 144-45 – sadovnjaki.

e) gozdarstvo

Posekaš /m. edn., Posékaš, na Posékašh/ par. št. 811-32 – gozd.

VII. DRUGA DEJAVNOST

Apnišča /sr. edn., Apniša, v Apnišh/ par. št. 559, 560/1 – gozd.

Opis in razlaga: Gre za dolinast svet, kjer so nekdanj kuhali apno.

Jama /ž. edn., Jáma, v Jám/ par. št. 134 – travnik.

Opis: Gre za 10 metrov široko in 80 metrov dolgo jamo, ki je nastala, ko so kopali pesek za nasutje novih cest po končani komasaciji.

Pri mlinu /m. edn., Pr' mlín, Pr' mlín/ par. št. 189 – njiva, par. št. 188 – travnik.

Razlaga: V bližini je stal *Mlinarjev mlin*, prvi izmed sedmih na reki Kokri.

VIII. OBLIKA PARCELE

Nad kotom /m. edn., Nad kótm, Nad kótm/ par. št. 310, 311 – travniki in naselje, par. št. 422 – gozd.

Klini /m. mn., Klínə, na Klính/ par. št. 224, 225 – njiva.

Razlaga: Parcele so bile oblikovane v »klin-«; gl. še *Krvica*.

Kotel /m. edn., Kótu, na Kótlə/ del par. št. 544 – travnik.

Razlaga: Zemljišče je oblikovano kot hribček – okrog obrnjen kotel, okrog in okrog je dolina, po kateri se da voziti s kmetijsko mehanizacijo.

Kračice /ž. mn., Krášce, na Krášce/ali *Pod vodo* par. št. 573/1 – travnik.

Razlaga: Gre za kratka zemljišča.

Krvica /ž. edn., Krvíca, na Krvíc/ par. št. 216-17 – travnika.

Razlaga: Danes so parcele večina pravokotne oblike, pred komasacijo pa so bile »zakrivljene«, kakor kaže posnetek s katastrske pregledne karte. Ohranilo se je staro ledinsko ime.

³⁷ Pri izgovorjavi se ime obnaša kot moški samostalnik (tisti Snožat); v knjižnjem jeziku je *senožet* ženskega spola.

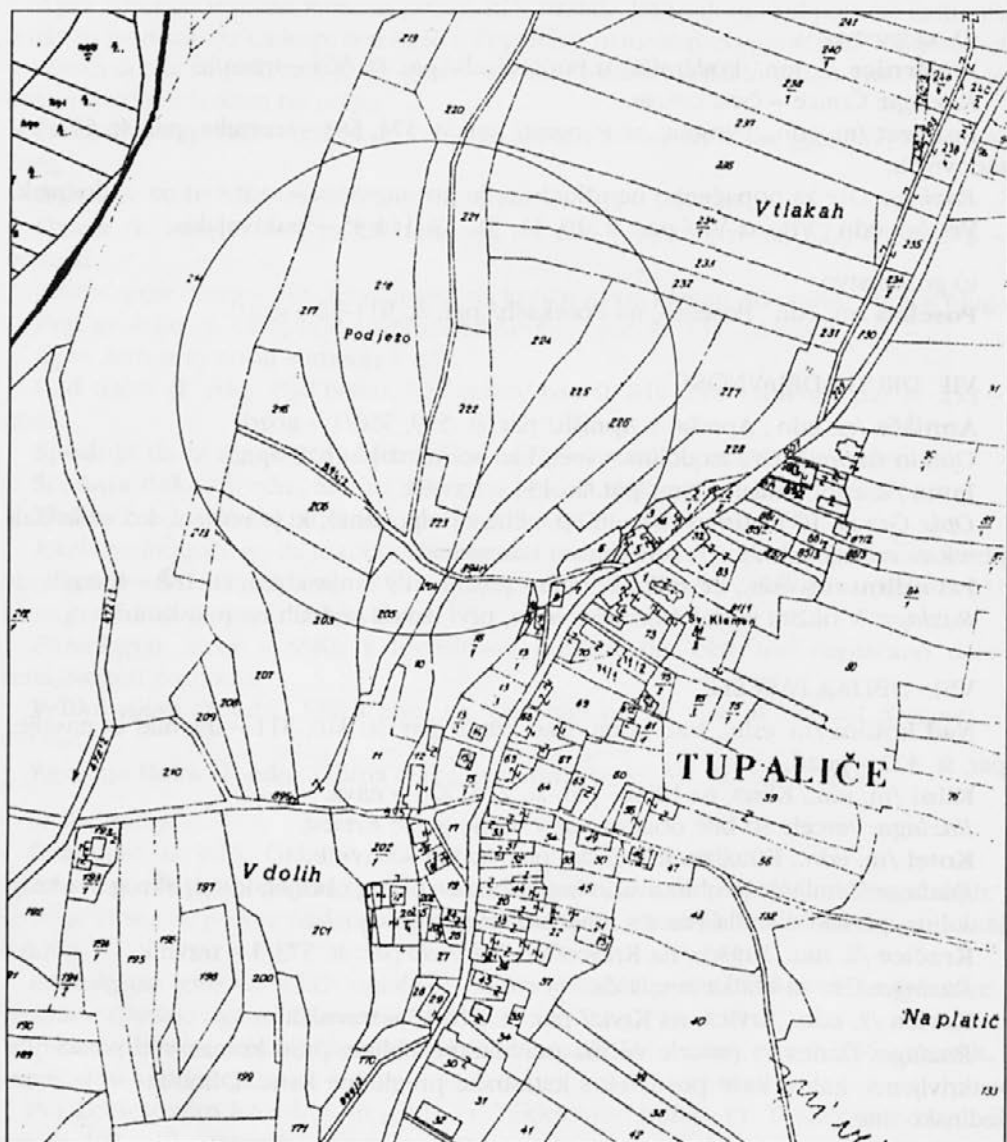
Opis: Pred devetnajstimi leti je bilo v Tupaličah izvedeno združevanje zemljišč, domačinom poznano pod imenom komasacija, ki naj bi zaokrožilo kmetijsko posest v bližini domov, tako da kmetje ne bi imeli majhnih zemljišč raztresenih po občini.

Krvina /ž. edn., Krvína, na Krvín/ – travnik ob *Krvici*.

Razlaga: gl. *Krvica*.

Širokovec /m. edn., Širôkovec, u Širôkovec/ par. št. 556 – travnik.

Opis: Gre za breg, kjer pozimi smučajo.

Krvica in Klni so pred komasacijo upravičeno nosili svoje ime

IX. STAVBE IN POTI

Gorska pot /ž. edn., Gôrska pôt, na Gôrska pôt/ zgornji del par. št. 810 – gozd.

Nad cesto /ž. mn., Nad césto, Nad césto/ par. št. 526/2 – v zaraščanju.

Pod cesto /ž. mn., Pod césto, Pod césto/ par. št. 514/2, 4 – v zaraščanju.

Pod potjo /ž. edn., Pod pôtam, Pod pôtam/ par. št. 862 – gozd.

Pot /ž. edn., Pôt, na Pôt/ par. št. 584/1, 2 – travnik.

Za cerkvijo /ž. edn., Za cérkujo, Za cérkujo/ par. št. 78, 79 – njiva.

Razlaga: Gre za podružnično cerkev sv. Klemena v Tupaličah. Cerkev je kot edina prvotna podružnica lastniške cerkve v Preddvoru omenjena že leta 1154, bila pa je tudi edina podružnica srednjeveškega preddvorskega vikariata tostran Kokre. O njeni starosti priča tudi romanska ladja, ki so jo v 19. stoletju povišali in obokali. Prezbitarij v gotski tradiciji je nekdanjo polkrožno apsidu nadomestil šele nekako sredi 16. stoletja ali še pozneje. V notranjosti je delno ohranjena bogata poslikava.⁵⁸

Za hišo /ž. edn., Za híšo, Za híšo/ par. št. 54 – sadovnjak.

Za podom /m. edn., Za pôdam, Za pôdam/ ali na *Platišah* par. št. 160 – njiva.

Razlaga: pod – lesen gospodarski objekt za mlatenje žita in shranjevanje kmečkega orodja.

X. LEGA

Nad Hotemažem /ž. mn., Nad Kotémažm⁵⁹, Nad Hotémažm/ par. št. 163/1 – njiva.

Razlaga: Hotemaže – vas južno od Tupalič.

Nad Olševkom /m. edn., Nad Ušévk, Nad Ušévk/ par. št. 143 – njiva.

Razlaga: Olševke – vas na vzhodni strani Tupalič.

Stranja /ž. edn., Strána, u Strán/ par. št. 114, 118-120, 123, 128 – travnik.

Razlaga: Zemljišča ležijo nekoliko odmaknjena od vasi Tupaliče, v smeri proti Olševku.

Zadnji del /m. edn., Zád, U zádno dévə/ par. št. 842-62 – gozd.

Etimologija: del(a) – TOZ: pravni termin, ki pomeni del dediščine; v našem primeru verjetno del vaške, srenjske zemlje.

XI. LASTNIŠTVO

Ajdovka /ž. edn., Ájdovka, na Ájdovk/ v *Platišah* par. št. 158 – njiva.

Razlaga: Pr' Ajdovc – hišno ime za Tupaliče št. 23, pišejo se Gregorc.

Etimologija: ajd – SES: pogan, velikan; prevzeto iz srvnem. -heiden- – pogan.

Freika /ž. edn., Frajka, na Frájk/ par. št. 797/1 – gozd.

Opis: Tu so Možjančani do srede 70. let 20. stoletja pasli živino in ovce ter sekali les. Pozna števina mikrotoponime: *Vrsa*, *Za starim apnom*...

Razlaga: Gozd je še vedno v lasti vse vasi in kot tak oproščen kakršnega koli davka, od tod nemški izvir besede -frei-, tj. prosto (dajatev).

Miklavžkov boršt /m. edn., Mikvávžkov bóšt, v Mikvávžkovmo bóšt/ par. št. 473 – gozd.

Razlaga: Gre za velik gozd, ki je v cerkveni lasti podružnične cerkvice sv. Miklavža na Možjanci.

⁵⁸ Höfler 1996: 179.

⁵⁹ Med starejšimi domačini je navada, da namesto -Hotemaže- izgovarjajo -Kotemaže-.

Pavčevo /sr. edn., Pávčev, na Pávčevm/ ali na *Vrheh* par. št. 634-35 – travnik.

Razlaga: Pr' Pavčevih se je nekdanj pravilo tam, kjer je sedaj Pr' Rožičevih, Možjanca št. 6.

Za župnikom /m. edn., Za žúpnkəm, Za žúpnkəm/ par. št. 519-23, 630, 635 – travniki

Razlaga: Ime se pojavlja že leta 1789 v JK – Sa supnekam.

XII. NEPOJASNJENA IMENA

V več primerih so imena popačena do neprepoznavnih oblik, tako da je njihova razlaga sporna. Nekaterne besede so poznane, nejasen pa je vzrok poimenovanja.

Baba /ž. edn., Bába, na Báb/ zahodni del par. št. 628 – travnik.

Drnik /m. edn., Drník, v Drník/ par. št. 463 – travnik, par. št. 441-459, 462 – gozd, dejansko levi breg reke Kokre.

Opis: Gre za strm skalnat breg, poln velikih čeri; v JK se pojavlja kot ledinsko ime Dereunik.

Jeber /ž. edn., Jébr, u Jébrə/ par. št. 560 – travnik v zaraščanju.

Opis: Teren visi, na koncu so še skale, zato je mogoče, da gre za popačenko besede reber.

Jovnik /m. edn., Jôvnik, u Jôvnik/ par. št. 565-67 – travnik.

Opis: Zemlja je pusta, na skali, teren je zelo strm. Lahko bi bil mikrotoponim, povezan z besedo ilovica ali »jilovca«, kakor rečejo domačini.

Kolednik /m. edn., Kolédnk, u Kolédnk/ del Bregov par. št. 526 – travnik.

Kršiša /sr. mn., Kršiša, na Kršišh/ par. št. 526/2,3, 527, 528, 628 – travniki.

Opis: Teren je kamnit in valovit.

Pod čapkam /m. edn., Pod čápkam, Pod čápkam/ par. št. 544 – travnik, par. št. 545 – gozd.

Pod snikom /m. edn., Pod sníkm, Pod sníkm/ par. št. 834 – gozd.

Spodnji vrtižnek /m. edn., Spódn vrtížnek, u Spódnmo vrtížnek/ par. št. 375/2 – gozd.

Taberše /sr. edn., Tábrše, u Tábršh/ ob cesti Tupaliče – Breg nekje proti »srednji poti« oz. par. št. 203 – travnik

Razlaga: Hoditi v tabrh pomeni opravljati dnino – delo enega dneva. Morda je ime povezano z opravljanjem tlake, po kateri se imenujejo bližnja polja na severu. Misel na tabor – utrdbo je sredi ravnine manj verjetna.

Etimologija: dnina – SSKJ: delo na kmetiji, ki ga opravlja najet delavec, plačan na dan.

Vrtižnek /m. edn., Vrtížnek, u Vrtížnek/ 368/1, 2 – gozd, ki seže do možjanskega polja.

Opis: Če piha močan veter oz. vrtinec, je vse drevje polomljeno.

Vožič ali **Užič** /ž. edn., Vôžč, ali Užíč, v Užíč/ par. št. 219, 220 – njiva.

Opis: Tu je bila nekdanj poljska pot.

Veliki štant /m. edn., Vélk štánt, na Vélkmo štánt/ par. št. 349-50, 360-61 – gozd.

Opis: V zgornjem predelu parcel je arheolog Andrej Valič izkopal domnevno grobno gomilo, povezano s še neraziskano starejšo železnodobno naselbino na nekoliko višji ledini *Vrtižnek*.⁴⁰

⁴⁰ Več v: Valič 1999: 49, 50.

Razlaga: »Veliki« se pravi zato, ker so parcele velike in v primerjavi z okoliško parcelacijo nekoliko nenavadno oblikovane, beseda štant pa v tej zvezi ni pojasnjena.

Vrsa /sr. mn., Vřsa, na Vřsah/ par. št. 810, v *Freiki* – gozd.

Za jebrom /m. edn., Za jébrm, Za jébrm/ par. št. 814 – gozd.

Za jovnikom /m. edn., Za jôvnikm, Za jôvnikm/ par. št. 805 – gozd.

Zgornji vrtižnik /m. edn., Zgôrn vrtižnek, u Zgôrnmo vrtižnek/ par. št. 372 – gozd.

Imenoslovna podoba v 18. stoletju

Predstavljena je na podlagi jožefinskih katastrov katastrskih občin Štefanja gora in Olševek iz leta 1789, ki so odličen imenoslovni vir. Polni ledinskih imen so tako imenovani »posestni listi«, ki kažejo na stanje nepremičnin posamičnega posestnika po vaseh.⁴¹ Vsaka zemljiška parcela ima svojo topografsko številko in zemljiško, tj. ledinsko ime. Zapisana so v slovenščini tistega časa, za jezikoslovce strokovno zelo zanimiva, saj kažejo na glasoslovne in oblikoslovne značilnosti krajevnega govora.⁴² Le vrtovi na Možjanci so zapisani v nemškem jeziku. Zastarela ali manj poznana imena so razložena v opombah. Vsa imena so prepisana tako, kakor so navedena v virih (beri: ch = h, s = z, sch = š, sh = š, tsch = č, z = c, zh = č). Če se določeno ime pojavlja večkrat, ima pripisano število.

Glavne ledine, označene z rimskimi števili, izhajajo iz tako imenovane »fasije«, knjige s popisom vseh zemljiških parcel v katastrski občini.

Opozorila bi samo na nekaj ledinskih imen. Kljub ugodnemu terenu je bilo poljedelstvo na območju Tupalič od nekdaj zahtevno, saj je zemlja pomešana s kamenjem. Pobiranje kamenja z njiv (odtod ledinsko ime *V groblah*), ki prileze iz zemlje z oranjem in preveč poškoduje plug, je v navadi že stoletja. Na poljih so po franciscejskem katastru gojili večinoma žita: pšenico, koruzo, proso in ajdo, na drugo ali tretje razrednih njivah tudi oves, ter poljščini repo in deteljo. Žita in druge poljske pridelke so posušili v lesenih stegnjenih kozolcih na koncu njiv (*Per kosuze*), kjer stojijo še danes, le da so zadnjih dvajset let betonski in služijo, vendar vse redkeje, sušenju sena. Na fevdalno dobo, ko se je zemlja delila na rustikalno in dominikalno, ki so jo deloma obdelovali tudi podložniki, spominja ledina *Tuaka* na holocenski ravnici ob Kokri, danes *Zgornja*, *Srednja* in *Spodnja tlaka*. Od sadnih vrst so prav gotovo uživali ob češnjah (*Pod zernizam*) in hruškah (*Per hruschze*), ki niso rasle v sadnih vrtovih, pač pa samostojno.

Ledinski imeni *Apniza* in *Apnishka* pričata o kuhanju apna na območju Možjance že v 18. stoletju. Verjetno je mogoče dejavnost povezati s pojavom zidanih hiš oziroma stavb, saj graditev z lesom apna ne potrebuje. Apno so lahko uporabili kot razkužilo v primeru epidemij ali kužnih bolezní. Priprava apna v večji količini je morala prenehati pred prvo svetovno vojno, saj se o njej niti najstarejši prebivalci vasi ničesar ne spominjajo.

Ostala imena preprosto opisujejo naravno – kulturno krajino v jeziku 18. stoletja in kot taka bi bila zanimiva predvsem za jezikoslovce.

⁴¹ Ribnikar 1982: 327.

⁴² Škofic 1998: 49.

KATASTRSKA OBČINA ŠTEFANJA GORA – vas Možjanca

XX. ledina: VAŠKA LEDINA

vrtovi	travniki
Gärten bei dem Scheuer dem Guth Höflein dienstbar 3 Beim Hauß 2 Garten beim Hauß	Garten beim Hauß Garten beim Hauße unter die Kirche dasselbst dienstbar

XXI. ledina: PER ZERKLE

njive	travniki
Per zerкле 3 Na trauenze 2	Traunik 3 Na Traunek Sa vodo

XXII. ledina: NA GABROUZAH

gozd
na Gabrouzah 38

XXIII. ledina: SA VODO

njive		travniki	pašniki
Na ussarah 4	Na velkeh mozileh	Na ussarah 3	Na kerschischeh 2
Na vercheh 4	Per kosuze	Traunik 3	Pod vodo 2
U mozileh 4	Per sevenze	Leskouza 2	Apnishka
Mala dolina 3	Podizahgam	V motschilich 2	Mala dolina
Na verte, Na verteh 3	Pod podam	V verteh 2	Na shnoeth
Na babe (ali Pabe) 3	Pod vodo	Mala dolina	Na velkeh mozileh
Na hribe 2	Pod zernizam ⁴⁵	Nad vodo	Novinze
Na kerschischeh 2	Rebernik	Na snoset	Per kosuze
Na novinze 2	Sa supnekam	Na velke niue	Reber
Na podovenza 2	Sredna niuna	Na verhah	Sa vodo
Pod pungratam 2	U dolle	Pod pungertam	U novinze
Sa vodo ali vudo 2	U doline	U mozelach	V dolin
Stermez 2	Vasse	U reber	V scheroke doline
U seitoh ali serteh 2	Velza niua	Vasse	V srednem reber
Acker	V prege (brege?)	V motschilah	
Apniza	V sadnem rebre	V novine	gozd
Jasse		V topole	
Na dobe			Brdah ali v Berdeh
Na male niveze			Breih
Na novine			V boste ali v Worste
Na preuernize (?)			V deu
Na scheroke doline			V gosche
Na snosheth			V topole

⁴⁵ Pod černicam.

XXIV. ledina: V BERDEH

gozd
V berdeh, V werdech 13

KATASTRSKA OBČINA OLŠEVEK – vas Tupaliče

I. ledina: VAŠKA LEDINA

vrtovi		pašnik
Na verte per hische 8 Na verte 5 Na Bogatinze ⁴⁴ Na Schauske ⁴⁵ Na verth u brenzelu	Na verze ta male Per hische Vertez Vertez sa schischo	Vertez per zeste

II. ledina: TUAKA

njive		travniki
Na kervize, prute Koker 4 Jescha 3 Na srednem polle 3 Na klinzeh 2 Per kosuze 2 Na peske Na voschize Sa kosuzam	U tuaze, Tuaka 9 Sgorna tuaka, U sgorne tuaze 6 Spodna tuaka 2 U trauneze, Travenk 2 Sa vulzam Vertez	Na voschize Sa kosuzam
		pašnik
		Spodne voch

III. ledina: V DOU

njive	travniki	pašnik
V dove 3 Na taberschze Per kosuze Sa vulzam V sarotie	Na taberschze Na verthe Per kaische Per kosuze V dove V sarotie	U loge

IV. ledina: U VOZE

njive	travniki
V dou, U doue 3 Na voze, V voze 3 Per mline, Pred mlinam 3 Per starmu sevenze Sa schirmam Sgorna voka V dove per vode V loge	Na travenze Na voze Pred mlinam Sgorna voka Travenk U verte Vertez

⁴⁴ Izumrlo hišno ime, ki ga ne poznajo niti v Tupaličah, niti v Olševku.⁴⁵ Hišno ime v Olševku – pr' Šavs.

V. ledina: PER MLINSCHZE – SA VODO – SPODNA VOKA PER JESCHE

njive	travniki	pašnik
Na spodni vozi Sa podam Sa vodo U savoke	Sa vodo na verth Savoka et jescha Spodna voka	Sa vodo

VI. ledina: PER GROBLACH – NAD USCHEUKAM

njive		travniki
Nad Uscheukam ⁴⁶ 6 V groblach 6 Na platitsche, V platische 4 Per kosuze 3 Nad Hotemasham 2 Pod vertam 2 V sduanze (V sdovenze?) 2 Kerviza Na Aidouke ⁴⁷ Nad groblo	Na sidouze (Na sidanze?) Na usarah Per hruschze Pod groblo Sa Grabzheum ⁴⁸ kosuzam Sa tem malem kosuzam Sa tem velkem kosuzam Ta velka niva V kotitschke	Usare per kosuze
		pašniki
		Nad groblo Per kosuze V kotitsce

VII. ledina: SA ZERKUJO (U KUANZE)

njive	travniki	pašniki
Na kuanze, U kuanze 5 Sa Studenam ⁴⁹ 2 Na spodneh usarah Na usarah Per kosuze Sa Koschakam Sa kosouzam Sa Mekuzhevim ⁵⁰ kosuzam Sa podam Sa zerkujo Ta sredna na usarah	Na kuanze Na spodneh usarah Na usarah	Na usarah Per kosuze Sa Stedenam V kotesch

VIII. ledina: POD GMAINO

njive	travniki	pašniki
V ivouze 3 V strane 3 Sa snamnam 2 Na stese Per zeste V sgornem pole per zeste	V ivouze 2 Travenze V strane	V strane

⁴⁶ Nad Olševkom – sosednja vas.⁴⁷ Hišno ime v Tupaličah – pr' Ajdovc.⁴⁸ Hišno ime v Tupaličah – pr' Grabe'.⁴⁹ Velika kmetija, ki je bila v jožefinskem času last Simona Studen, Tupaliče št. 1.⁵⁰ Hišno ime v Tupaličah – pr' Mekuč.

IX. ledina: PER PILLERJOVEM BOSCHTE

njive	travniki	pašniki
U strane 5 Na zeste	U strane 4	V strane 3

XXIX. ledina: POD MOSCHANSKEM VERHAM⁵¹

gozd	gozd	
V dereunike 40	Na maleh lesseh	U Koker ta druge
U lesse, U leiše, Na lešeh 22	Na niuzeh	U menizah
U vertischneg 17	Na schaze	U potoke
Na katschiem werde/ berde 17	Na skale	V dolin
U Koker 16	Pod schischnekam	V kopriunze
Na boshte 14	Puschaninza (?)	V schmehelskeh doleh
Na porte 3	Shemhenskem delli (?)	V stenitscheh
Na kugvah 2	Šgorne voh	V strasche
V lipnem verhu 2	Schupaine dolline	V tshelle
Ivouza	U gmaine	V Zakouze
Na kamneke	U Koker ta prve	

Arhivski viri in slikovno gradivo

Jožefinski kataster za Kranjsko (JK)

Enota 129 Katastrska občina Štefanja gora. Fassion Buch, Individula Ausweis, ARS.

Enota 42 Katastrska občina Olševek. Fassion Buch, Individula Ausweis, ARS.

Franciscejski kataster za Kranjsko (FK)

Enota L 304 Katastrska občina Tupaliče. Castral – Schaetzungs Elaborat, Katastralplan, ARS.

Enota L 187 Katastrska občina Olševek. Katastralplan, ARS.

Katastrski pregledni načrti (KPN)

1978 merilo 1: 5000. Katastrska in geodetska uprava Kranj.

Upravna karta občine Preddvor (UK)

1997 merilo 1: 25000. Občina Preddvor.

Fotografije

2000–2002 Fototeka avtorice.

Literatura**Atlas Slovenije**

1986 *Atlas Slovenije*. Ljubljana.

Badjura, Rudolf

1953 *Ljudska geografija. Terensko izrazoslovje*. Ljubljana. (LG)

⁵¹ Ker jožefinski kataster nima zemljevida, ne moremo natančno določiti meje med ozemljem vasi Tupaliče in Olševek, na katerem leži omenjena ledina, zato katero od naštetih imen lahko danes sodi k vasi Olševek.

Bezljaj, France

1956 *Slovenska vodna imena, I. del.* Ljubljana.

1976 *Etimološki slovar slovenskega jezika I–IV.* Ljubljana. (ESSJ).

Blaznik, Pavle

1970 Kolektivna kmečka posest, v: *Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev. Zgodovina agrarnih panog, I. del.* Ljubljana.

Čop, Dušan

1990 Imenoslovje in njegove zakonitosti, v: *Skaleras I.* Ljubljana.

1992 Krajevna in ledinska imena med Begunjami in Radovljico oziroma Lescami, v: *Radovljiški zbornik.* Radovljica.

Kaiser - Kaplaner, Ingrid

2000 Flurnamen in der Kastralgemeinde Maria Elend, v: *Maria Elend im Rosental. Gestern und heute mit Flurnamen und Lebenswegen.* Celovec, Ljubljana in Dunaj.

Klemše, Vlado

1988 Ledinska imena na doberdobskem Krasu, v: *Doberdob včeraj in danes.* Doberdob.

Kosi, Miha

1998 *Potujoči srednji vek.* Ljubljana.

Hoefler, Janez

1996 *Srednjeveške freske v Sloveniji. Gorenjska.* Ljubljana.

Merkù, Pavle

1994 *Toponomastika občine Zgonik. Znanstvena raziskava.* Zgonik. (TOZ)

Otorepec, Božo

1999 Občina Preddvor v srednjem veku, v: *Preddvor v času in prostoru. Zbornik občine Preddvor.* Preddvor.

Reišp, Vincenc in Aleksandra Serše

1998 *Slovenija na vojaškem zemljevidu 1763–1787. Opisi. 4. zvezek.* Ljubljana.

Ribnikar, Peter

1982 Zemljiški kataster kot vir za zgodovino, *Zgodovinski časopis* 36, 4. Ljubljana.

Roblek, Polona

2002 *Preddvor v luči franciscejskega katastra. Imenoslovni poskus* (Diplomska naloga). Preddvor.

Slovar slovenskega knjižnega jezika I.–IV.

1970–1991 *Slovar slovenskega knjižnega jezika.* Ljubljana. (SSKJ)

Snoj, Marko

1997 *Slovenski etimološki slovar.* Ljubljana. (SES)

Škofic, Jožica

1998 Mikrotoponimi v Kropi in bližnji okolici, v: *Jezikoslovni zapiski* 4. Ljubljana.

Titl, Jurij

1999 Ledinska imena, *Kras* 35.

Valenčič, Vlado

1970 Vrste zemljišč, v: *Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev, Zgodovina agrarnih panog, I. del.* Ljubljana.

Valič, Andrej

1999 Temeljne arheološke prvine okolice Preddvora, v: *Preddvor v času in prostoru, Zbornik občine Preddvor.* Preddvor.

Zemljevid krajevnih in ledinskih imen Goriške

1999 *Goriško ozemlje* (spremno besedilo). Gorica.

Zemljevid Tržaškega ozemlja s slovensko mikrotoponomastiko1977 *Tržaškò ozemlje* (spremno besedilo). Trst.**Žontar, Jože**1999 Občina Preddvor nekdanj, v: *Preddvor v času in prostoru. Zbornik občine Preddvor*. Preddvor.*Summary***Place Names in the Tupaliče Cadastral Commune**

Place names speak for themselves. A comparison of contemporary place names with the ones from the period of emperor Franz Joseph in the 18th century reveals that despite the time span of two centuries most of them have remained unchanged. The only difference is that there were fewer of them in the past, which denotes that the area in question had been less divided. Most older place names reveal the connection between man and nature. They describe the plant world, natural forms or waters of different areas. They often list house names of wealthier families. Living on the edge of memory, contemporary house names have been classified into different categories:

A: place names that denote a «natural situation»

group	number of names	%	% of explained names	most common name
earth surface	23	43,4	22,3	<i>Dolina</i>
plant world	19	35,8	18,5	<i>Voka</i>
soil composition	5	9,4	4,9	<i>Peč</i>
water shapes	4	7,6	3,9	<i>Voda</i>
animal world	2	3,8	1,9	-
total	53	100	51,5	<i>Voka</i>

B: place names that refer to «man's activity»

group	number of names	%	% of explained names	most common name
agriculture	23	34,3	22,3	<i>Tlaka</i>
other activity	3	4,5	2,9	<i>Apnišča</i>
lot shape	7	10,5	6,8	<i>Krivina</i>
position	4	6	3,9	-
buildings and paths	8	12	7,8	<i>Pot</i>
ownership	5	7,5	4,9	-
total	50	100	48,5	<i>Tlaka</i>

C: all contemporary place names

group	number of names	% of all names	most common name
natural condition	53	44,2	<i>Voka</i>
man's activity	50	41,7	<i>Tlaka</i>
unexplained names	17	14,1	<i>Vrtičnek</i>
total	120	100	-